

Hivatalos név, szólítónév, említőnév

Mindnyájan tudjuk, hogy másképpen szerepelhet valaki egy hivatalos névsorban vagy az anyakönyvben, személyi igazolványban, másképp szólítják hivatalában, másképpen baráti körben, ugyancsak másképp említik itt is, ott is. Ha valakit kitüntetnek, akkor foglalkozását és esetleg tudományos fokozatait is említik; pl. *Dr. Soproni Miklós egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja*. Tanszékén valószínűleg *professzor úr* vagy *professzor elvtárs* a megszólítása. Tanártársai esetleg *Miklós* vagy *Miki*, *Micu* néven hívják, gyermekei bizonyára *Apu*-nak, felesége valahogy úgy, mint kollégái. Ha viszont említik, a tanszéken lehet a *prof* vagy az *öreg*, ha felesége szól róla a gyerekek előtt: *Apu*, társaságban *Miklós* vagy a *férjem*, esetleg az *uram*.

Ha valaki személyi igazolványa szerint *Tóth Ferencné Katona Irén énekesnő*, azt szólíthatják *asszonyom*, *elvtársnő*, *művésznő* elnevezéssel, de lehet *Irénke* vagy *Irén néni*, *Anyuka* aszerint, ki szólítja. Mindezek a megszólítások természetesen nagyon függnék attól a tényről, vajon az illetővel tegező vagy magázó viszonyban vagyunk-e. A magyarban nem alakult ki a magázásban a német *Sie*-, francia *vous*-, olasz *lei*-nek megfelelő magyar megszólítás. A *maga* ugyanis kissé rideg, barátságtalan, az *ön* pedig túlságosan finomkodónak hat, nem is szólva a népies *kend* és az elavult *kegyed* megszólításokról. Az említőnév a nőknél az *asszonyom* kivételével lehet szólítónév is.

Helynevekben természetesen a szólítónév nem lényeges, hiszen csak versekben, nótákban fordul elő. Itt még magázás sincs. „Szép vagy, *alföld*, legalább nekem szép...” — írja Petőfi. A „Szép idő volt, jó idő volt...” kezdetű diánóta refrénje: „*Selmec*, *Selmec*, *Selmec*, te vagy az oka mindennek!” (Selmecbányán volt Magyarország erdészeti és bányászati főiskolája.) A két világháború közt sokat énekelték az érzelmes „Valahol a Volga mentén...” kezdetű orosz éneket, amely az eredetiben megszólítással kezdődik (pontosabb fordítással): „*Volga, Volga*, szülőanyánk...”

Helynevekben azonban gyakran nagy a különbség a sokszor nehézkes, fontoskodó hivatalos elnevezés és a beszédben használt név közt. Csak *Angliát* említünk, pedig az ország hivatalos elnevezése „*United Kingdom of Great-Britain and Northern Ireland*” vagyis: *Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királyság*. Az *Észak-amerikai Egyesült Államok* helyett is rendszerint csak a földrész nevét említjük. Mikor József Attila azt írta: „... kitántorgott *Amerikába* másfél millió emberünk” — akkor az *Egyesült Államok*-ra gondolt, mert ha a földrész többi országát említjük, akkor Kanadát, Braziliát vagy Hondurast mondunk. Az újságban azt olvassuk, hogy a *Csehszlovák Szocialista Köztársaság* nagykövete átadta megbízólevelét *Losonczy Pálnak*, a *Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa elnökének*. Az említett államokat beszéd közben csak *Csehszlovákiá*-nak vagy akár *Cseszkó*-nak, illetve *Magyarország*-nak mondjuk, elnökünk pedig említve *Losonczy* vagy *Losonczy elvtárs*.

A rádióban vagy a televízióban gyakran hallhatjuk: küldöttség utazott *Ber-*

linbe, a Német Demokratikus Köztársaság fővárosába. Ha viszont megkérdezzük valakit — aki ugyanoda készül —, hogy hová utazik, száz megkérdezett közül 99 így válaszol: *Berlinbe* vagy *Kelet-Berlinbe*.

A századfordulón még egy-egy falunévből, mint *Újfalú*, *Kisfalud*, *Szentmiklós*, *Szob* stb. több volt az országban, néha még azonos megyében is (pl. Fejér megyében két *Pentele*). A posta és közigazgatás a félreértések elkerülése végett keresztülvitte, hogy az országban ne legyen két azonos nevű község vagy város. Így az azonos nevű községek folyóról, tóról, megyéről, tájról, nemzetségről vagy nagyságról megkülönböztető jelzőt kaptak, mint *Dunaföldvár* és *Tiszaföldvár* vagy *Dunakiliti* és *Balatonkiliti*, *Hatvan* és *Somogyhatvan*, *Várad*, *Nagyvárad* és *Kisvárad*, *Balatonfüred*, *Tiszafüred* és *Mátrafüred* stb. Beszédben azonban a megkülönböztető előtagot el szoktuk hagyni: tehát *Földvár*, *Kiliti*, *Füred* vagy Debrecen környékén: *Szoboszló*, *Újfalú*, *Újváros*, *Nánás*, *Újhely* (néha *Úhel* alakban is), *Patak* (Sárospatak). Az utóbbinak híres iskolai tanulói is *pataki* diákok. *Sárszentmiklós*-t is csak *Miklós*-nak nevezik a környéken, *Sárbogárd*-ot pedig *Bogárd*-nak. Gyakran találunk hangtani eltéréseket is a hivatalos név és szomszédos faluk elnevezése közt. Így Somogyból: *Körösztur* (Kaposkeresztúr), *Szerdahel* (Kaposszerdahely), *Szempál* (Zselicszentpál), *Hödrehel* (Hedrehely), *Gyikönös* (Gyékenyes), *Segöst* (Segesd), *Besönye* (Rinyabesenyő) stb.

A régi, évszázados utcanevek is soká megőrzik eredeti nevüket. Így a híres leningrádi *Nyevszki-proszpekt* is dacolt a névváltoztatással, mikor *Proszpekt Velikoj Oktyabrszkaj Revoljucii*-nak keresztelték át, míg egy értelmesebb városi tanács visszaadta régi patinás nevét. Debrecenben is visszakapta régi nevét a *Péterfia utca*, a *Simonyi út* és az *Egyetem tér*, de sajnos, a *Piac utca* és a *Miklós utca* nem. A *Béke utcá*-t még ma is sokan hívják *Szentanná*-nak. Váltakozó az olyan szerencsétlen utcaneveknek az említése, amelyek valamilyen nevezetes dátumot akarnak megörökíteni, mint *November hetedik* (vagy: *hetediki* vagy *hét*) *tér*, *Április negyedik* (*negyediki*, *négy*) *út*, *Március 15-e* (*tizenötödike*, *tizenötödiki*, *tizenöt*) *tér*. Szükségük van ezeknek a dátumoknak az illetén való „megörökítésre”?

KÁLMÁN BÉLA